

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.11>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

Турченко О.Г.,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету імені Василя Стуса,
<https://orcid.org/0000-0001-7446-1289>

Пилипишина І.І.,

аспірант кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету імені Василя Стуса,
<https://orcid.org/0000-0002-9344-1782>

Турченко О.Г., Пилипишина І.І. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту в Україні.

Забезпечення мирного співіснування людей та захист миру і добробуту є головними завданнями будь-якої держави. Країни усього світу спрямовують значні зусилля та ресурси для створення та функціонування міжнародних організацій, метою яких є недопущення збройних конфліктів, наслідком яких є масове порушення прав людини, зокрема дитини. Діяльність значної кількості міжнародних організацій спрямована саме на забезпечення безпеки своїх країн-членів. Це ще раз підкреслює важливість забезпечення права на безпеку людини, зокрема дитини, враховуючи, що вона належить до особливо вразливої категорії осіб, які потребують захисту.

Під час збройних конфліктів діти потерпають від порушення прав в більшій мірі.

У статті проведено дослідження наслідків впливу збройної агресії на життя дитини та виявлено особливості забезпечення окремих прав дитини в умовах збройного конфлікту в Україні.

Проаналізовано кількість постраждалих дітей в Україні внаслідок збройної агресії РФ, звернуто увагу на питання забезпечення права дитини на безпеку, законодавчого регулювання забезпечення права дитини на освіту, а також проблемні аспекти, які виникають під час реалізації цього права. Досліджено особливості влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, внаслідок вторгнення РФ на територію України, до дитячих будинків сімейного типу та приюмних сімей.

Зроблено висновок, що державам, як основним відповідальним суб'єктам за життя, безпеку їх населення, необхідно підвищувати рівень координації і взаємодії щодо потреб дітей і молоді під час збройних конфліктів і в постконфліктних ситуаціях. Сторони збройного конфлікту повинні чітко дотримуватися зобов'язань, щодо захисту цивільних осіб загалом, дітей, зокрема, не тільки

за міжнародним гуманітарним правом, а і за нормами загального міжнародного права.

Ключові слова: права дитини, збройний конфлікт, безпека, агресія, захист прав дитини.

Turchenko O.G., Pylypyshyna I.I. Ensuring children's rights in the context of armed conflict in Ukraine.

Ensuring the peaceful coexistence of people and protecting peace and prosperity are the main tasks of any state. Countries around the world are devoting significant efforts and resources to the establishment and operation of international organizations aimed at preventing armed conflict, which results in mass violations of human rights, including the rights of the child. The function of a large number of international organizations are aimed at ensuring the safety of their member countries. It emphasises the importance of ensuring the right to safety of a person, in particular a child, given that he or she belongs to a particularly vulnerable category of people that are in need of protection.

During armed conflict, largely, children suffer more from rights violations.

The article examines the consequences of armed aggression on the life of a child and identifies the features of ensuring certain rights of the child in the context of armed conflict in Ukraine .

The number of children affected by the armed aggression of the Russian Federation is analyzed, attention is paid to the issue of ensuring the child's right to safety, legislative regulation of the child's right to education, as well as problematic aspects that arise during this right. The peculiarities of placement of children that are left without parental care in family-type orphanages and foster families as a result of the Russian invasion of the territory of Ukraine have been studied.

It is concluded that states, as the main actors responsible for the lives and safety of their populations, need to increase coordination and interaction on the needs of children and youth during armed

conflicts and in post-conflict situations. The parties to an armed conflict must strictly adhere to their obligations to protect civilians in general and children in particular, not only under international humanitarian law but also under general international law.

Key words: children's rights, armed conflict, safety, aggression, protection of children's rights.

Постановка проблеми. Діти – особливо вразлива категорія населення, вікова група найвищого ризику бідності, соціальної ізоляції, яка виступає основним суб'єктом та об'єктом системної дискримінації, яка особливо посилюється в умовах збройних конфліктів. В умовах збройного конфлікту діти страждають абсолютно непропорційно, їхні страждання різноманітні. Як наголошується в Факультативному протоколі до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/54/263 від 25.05.2000 року), враховуючи пагубний і широкомасштабний вплив збройних конфліктів на дітей, їхні довгострокові наслідки, права дітей потребують особливого захисту, держави повинні намагатися забезпечувати постійне покращення становища дітей без жодного розрізнення, їхній розвиток та освіту в умовах миру та безпеки.

Збройні конфлікти негативно впливають на функціонування сім'ї загалом, та особливо на забезпечення основних потреб дитини, її розвиток та психологічний стан. За даними Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ) за останні десять років, в період збройних конфліктів, загинуло 2 мільйони дітей, 6 мільйонів залишилися без домівок, 12 мільйонів отримали поранення чи залишилися інвалідами, і щонайменше 300 тисяч дітей-солдат беруть участь у понад 30-ти конфліктах.

З 2014 року в Україні триває збройний конфлікт, який загострився з повномасштабним вторгненням 24.02.2022 року росії (далі – РФ) на територію України, у зв'язку з чим порушення прав дітей набуло більшого масштабу. В умовах збройного конфлікту значна кількість дітей зазнали різного роду насильства.

Згідно з інформацією Офісу Генерального прокурора, більше ніж 600 дітей постраждали в Україні внаслідок збройної агресії РФ і їхня кількість постійно зростає. Так, якщо станом на 30 квітня 2022 року за офіційними даними 219 дітей загинуло та понад 398 отримали поранення різного ступеня тяжкості, то станом на 21 травня 2022 року ці цифри становили вже 232 та 430 відповідно. Зазначені дані не остаточні, оскільки триває робота з їх встановлення в місцях ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих та звільнених територіях. Найбільше постраждало дітей в порівнянні на 30 квітня та 21 травня 2022 року у Донецькій області – 139 (145), Київській – 115 (116), Харківській – 95 (102), Чернігівській –

68 (68), Херсонській – 44 (48), Миколаївській – 43 (45), Луганській – 37 (48), Запорізькій – 27 (28), Сумській – 17 (17), у м. Києві – 16 (16), Житомирській – 15 (15).

Кількість закладів освіти, які пошкоджено внаслідок щоденних бомбардувань та обстрілів українських міст і сіл збройними силами РФ становить 1570. При цьому 111 з них зруйновано повністю [1].

Такі дані свідчать про те, що проблема забезпечення прав дітей залишається неврегульованою та не вирішеною повною мірою. За збройного конфлікту, держава функціонує в особливих умовах, долаючи нові загрози, пристосовуючись до нових викликів, серед яких необхідність забезпечення прав цивільного населення та його найбільш вразливих категорій.

Серед проблем системи забезпечення безпеки дитини, захисту її прав та інтересів можна виділити, по-перше, базування її «на підході до дитини як до об'єкта впливу, без урахування того, що дитина повинна бути суб'єктом відносин», по-друге, прогалини в правовому захисті прав дітей, особливо неузгодженість між собою або відсутність спеціальних норм в національних законодавствах щодо надання спеціального захисту прав дітей під час збройних конфліктів, невідповідність їх міжнародним стандартам захисту прав дітей, «декларативність» законодавчих норм [2, с.8].

Стан опрацювання проблематики. Здебільшого проблеми захисту прав дітей досліджувалися або через призму захисту різних категорій суб'єктів в період збройних конфліктів, або з позиції виявлення порушень прав дитини в умовах збройних конфліктів та протидії використанню дітей у військових конфліктах (І. Васильківська, К. Ігнатенко, О. Задніпровська, Н. Філіпська, О. Кочеміровська, А. Лазоренко, Г. Мазур, В. Мицик, І. Ничитайло, Н. Опольська, А. Полторак, В. Репецький І. Сандоз, Ч. Свінарські, М. Стафанчук, Б. Цімерманн, М. Чеховська). Проблеми захисту прав дітей-комбатантів вивчалися в роботах лише деяких науковців (К. Барстад, В. Захарія, Л. Корбут, Ф. Крілль, К. Ніконов, Н. Петрова, Д. Платтнер, Ж. Стефан, Є. Цокур, І. Чайка). Вивчалися окремі аспекти проблематики і авторами даної статті.

Метою статті є виявлення особливостей забезпечення окремих прав дитини в умовах збройного конфлікту в Україні.

Виклад основного матеріалу. Статтею 19 Конвенції про права дитини 1989 року [3] передбачає загальну норму, що держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поведіння та експлуатації, включаючи

сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину.

Стаття 38 Конвенції встановлює спеціальну норму, що держави «зобов'язані поважати норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до них у випадку збройних конфліктів та стосуються дітей, а також забезпечувати їх дотримання», «вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними», що певною мірою узгоджується з нормами міжнародного гуманітарного права, зокрема, з Женевськими конвенціями 1949 року та Додатковими протоколами до них 1977 року, в яких захисту дітей присвячені положення, що стосуються як цивільного населення загалом, так їх як окремої категорії.

Так, згідно зі статтею 24 Женевської конвенції IV про захист цивільного населення під час війни 1949 року [4] сторони конфлікту вживатимуть усіх необхідних заходів для того, щоб діти до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не залишалися напризволяще, а також для того, щоб полегшити, за будь-яких обставин їхню освіту. Якщо це буде можливо, їхню освіту слід доручати особам з такими самими культурними традиціями.

Відповідно до статті 27 Женевської конвенції IV особи, що перебувають під захистом, мають право за будь-яких обставин, на особисту повагу, повагу до своєї честі, права на сім'ю, їхніх релігійних переконань та обрядів, звичок та звичаїв. До них завжди слід ставитися гуманно й захищати їх, зокрема, від будь-якого акту насильства чи залякування, від образ та цікавості натовпу. З урахуванням положень стосовно здоров'я, віку та статі, сторона конфлікту, під владою якої є особи, що перебувають під захистом, має право поводитися з усіма ними однаково, без жодної дискримінації, зокрема стосовно раси, релігії або політичних переконань, водночас сторони конфлікту повинні застосовувати до таких осіб таких заходів контролю чи безпеки, які будуть визнані за необхідні під час ведення війни.

Пункт другий статті 77 Додаткового протоколу I 1977 року дублює пункт третій статті 38 Конвенції. Пункт 3 статті 4 Додаткового протоколу II 1977 року регламентує питання забезпечення дітям необхідного піклування та допомоги в період збройних конфліктів неміжнародного характеру, зокрема, освіти, релігійного й морального виховання, возз'єднання роз'єднаних сімей; окремо, наголошується, що діти, які не досягли 15-річного віку, не підлягають вербуванню у збройні сили або групи, і їм не дозволяється брати участь у воєнних діях.

Україна є учасницею всіх вищевказаних міжнародних актів.

У зв'язку з військовою агресією РФ проти України, Указом Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»» від 24.02.2022 № 2102-IX в Україні запроваджено воєнний стан з 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб [5], наступними Указами Президента від 14.03.2022 № 133/2022 та від 18.04.2022 № 259/2022 цей строк було продовжено.

Відповідно до частини 2 статті 64 Конституції України в умовах воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції. Аналогічна норма міститься в частині 2 статті 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII [6], який визначає зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб.

Відповідно до статті 10 Закону України «Про охорону дитинства» від 26 лютого 2001 року №2402-III, кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист [7]. Концепція Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року також в якості пріоритетів передбачала «забезпечення захисту прав та інтересів дитини в умовах воєнних дій чи збройного конфлікту, а саме: недопущення участі дітей у воєнних діях чи збройному конфлікті; забезпечення захисту прав дітей, які перебувають у зоні воєнних дій чи збройного конфлікту; впровадження комплексних заходів щодо створення умов для повноцінного життя та соціально-психологічної реабілітації дітей, які постраждали від воєнних дій чи збройного конфлікту».

Стаття 30 Закону України «Про охорону дитинства» аналогічно до міжнародних норм забороняє участь дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, включаючи вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання дітей з метою використання у збройних конфліктах інших держав або насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності, використання дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, залучення та/або втягування дітей до не передбачених законами України воєнізованих чи збройних формувань. Особи, що здійснюють вербування малолітніх та неповнолітніх до озброєних угруповань несуть відповідальність за статтею 304 Кримінального кодексу України «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність».

Використання російськими військовими на території України заборонених касетних боєприпасів, невибіркових обстрілів житлових районів, руйнування цивільної інфраструктури та обмеження доступу до медицини, численні випадки вбивств, зґвалтування, зокрема дітей, та страти цивільних осіб відповідно до нормам міжнародного гуманітарного права є воєнними злочинами. Українським законодавством передбачено кримінальну відповідальність за порушення законів та звичаїв війни. Так, згідно з пунктом 1 статті 438 Кримінального кодексу України тягне кримінальну відповідальність жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років.

Одною з основних проблем є також проблема влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, внаслідок вторгнення РФ на територію України. На сьогодні склалася складна ситуація. З одного боку, ЗМІ масово поширюють інформацію про необхідність всиновлення дітей, які втратили батьків або проживали у закладах інституційного догляду поряд з місцями активних бойових дій, з іншого – Мінсоцполітики України вбачає в таких діях ризику шахрайства, порушення прав дітей та поширення недостовірної інформації та наголошує на неможливості змінення чи спрощення процедури усиновлення [8].

Водночас, 22 березня 2022 року Постановою КМУ № 349 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» [9] внесено зміни до Положення про дитячий будинок сімейного типу, затвердженого Постановою КМУ від 26 квітня 2002 року №564 [10] та Положення про прийомну сім'ю, затвердженого Постановою КМУ від 26 квітня 2002 року № 565 [11], відповідно, передбачено, що під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану до дитячого будинку сімейного типу та у прийомні сім'ї можуть влаштовуватися діти, які залишилися без батьківського піклування, на умовах тимчасового влаштування в межах передбаченої граничної чисельності дітей у дитячому будинку сімейного типу та у прийомній сім'ї, відповідно.

Також Постановою [9] доповнено Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджений Постановою КМУ від 24 вересня 2008

року № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» Розділом «Особливості влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, у тому числі дітей, розлучених із сім'єю, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, у разі введення на території України надзвичайного або воєнного стану», яким, зокрема, передбачено також тимчасове влаштування дітей до функціонуючих прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу [12].

Отже, в умовах воєнного стану дозволяється лише тимчасове влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, до дитячого будинку сімейного типу та у прийомні сім'ї.

Відповідно до статті 19 Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III, кожна дитина має право на освіту. У 2019 році Україна приєдналася до Декларації про безпеку шкіл (Safe Schools Declaration), яка, підтверджуючи важливість Резолюцій Ради Безпеки ООН 1998 (2011) і 2143 (2014), закликає сторони збройного конфлікту утримуватися від дій, які перешкоджають доступу дітей до освіти, держави розглянути конкретні заходи щодо обмеження використання шкіл збройними силами та озброєними недержавними формуваннями із порушенням застосованих норм міжнародного права. Розпорядженням КМУ від 4 серпня 2021 р. № 898-р був затверджений План заходів щодо її реалізації, серед поставлених завдань – забезпечення безперервності навчання, запровадження моніторингу нападів на заклади освіти, їх захист від нападів та відновлення в разі пошкодження.

Спеціальний доповідач ООН з питання права на освіту в своїй Доповіді 20 травня 2008 року наголосив, «безпека шкіл, що означає не тільки фізичну, психологічну та емоційну безпеку, але і безперервний освітній процес в умовах, сприятливих для отримання знань і розвитку особистості, є частиною права на освіту» [13].

З огляду на введення в Україні воєнного стану, з метою забезпечення всіх учасників освітнього процесу 25 лютого 2022 року Міністерством освіти і науки України (далі – МОН України) направлено Листа керівникам департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій і керівникам закладів професійної, фахової передвищої та вищої освіти з рекомендацією щодо припинення освітнього процесу в усіх закладах освіти та оголошення канікул на два тижні [14].

Пізніше МОН України надіслано Листа від 07 березня 2022 року №1/3378-22 «Про практику застосування трудового законодавства у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану», згідно з яким у випадку, якщо для працівників проїзд до робочого місця неможливий у зв'язку з об'єктивними причинами (небезпека,

зупинений транспорт тощо), проте вони можуть виконувати роботу дистанційно (у тому числі із використанням доступних засобів зв'язку) – рекомендовано видати наказ про запровадження у закладі освіти або науковій установі дистанційного режиму роботи [15].

Окрім того, МОН України видано Наказ від 28 березня 2022 року №274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні», згідно з яким необхідно забезпечити та організувати, серед іншого, зарахування здобувачів загальної середньої освіти, які вимушені були змінити місце навчання та/або проживання (перебування) і проживають (перебувають) в Україні чи за її межами, до закладів освіти; здобуття загальної середньої освіти для здобувачів освіти за будь-якою формою, що може забезпечити заклад освіти та є найбільш безпечною для них [16].

Слід зазначити також, що Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» від 15 березня 2022 року №2126-IX розділ VI Закону України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року №2145-VIII доповнено статтею 57-1 «Державні гарантії в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» [17].

Так, відповідно до зазначеного закону, здобувачам освіти, працівникам закладів освіти, установ освіти, наукових установ, у тому числі тим, які в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану в Україні чи окремих її місцевостях, оголошених у встановленому порядку (особливий період) були вимушені змінити місце проживання (перебування), залишити робоче місце, місце навчання, незалежно від місця їх проживання (перебування) на час особливого періоду гарантується, організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників; збереження місця роботи, середнього заробітку, здійснення виплати стипендії та інших виплат, передбачених законом; місце проживання (пансіон, гуртожиток тощо) та забезпечення харчуванням (у разі потреби).

Отже, дітям на період дії воєнного стану забезпечено умови для здобуття освіти в безпечних умовах, зокрема дистанційно. Така практика активно застосовується у закладах освіти України. Однак наразі значна кількість дітей не має доступу до мережі Інтернет (через пошкодження ліній електропередач чи через навантаження на мережі, що зумовлюють перебої зі зв'язком) чи техніки для забезпечення дистанційного навчання, оскільки тисячі українських сімей були змушені покинути місця свого постійного проживання, виїхати за кордон, або залишитися на окупованих територіях. Таким чином, діти опинилися у ситуа-

ції, що унеможлиблює їх навчання, а відповідно і реалізацію права на освіту.

Отже, хоча й державою формально на законодавчому рівні додержано вимоги щодо забезпечення безпеки дітей від насильства, на практиці неможливо вберегти дітей від злочинів, які вчиняються країною-агресором, всупереч нормам міжнародного права. Україна вимушена звертатися до Міжнародного кримінального суду, Міжнародного Суду ООН та інших міжнародних організацій з метою притягнення до відповідальності винних за жорстокі порушення прав людини, зокрема дитини.

У березні 2022 року в Гаазі розпочалися судові засідання Міжнародного суду ООН у справі Україна проти Російської Федерації щодо звинувачень у геноциді, відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього 1948 року. Крім того, 38 держав звернулися щодо вторгнення Росії до України до Міжнародного кримінального суду (ІСС), юрисдикція якого розповсюджується на злочин геноциду; злочини проти людяності; воєнні злочини; злочин агресії.

Але оскільки ні Україна, ні РФ не є сторонами Римського статуту Міжнародного кримінального суду, за індивідуальною заявою України розслідування може стосуватися лише окремих осіб, причетних до злочинів, передбачених міжнародним гуманітарним правом, обвинуваченими у яких можуть стати ті, що вчиняють такий злочин індивідуально, спільно з іншою особою або через іншу особу, наказують, підбурюють чи спонукають вчинити такий злочин; з метою полегшення вчинення такого злочину допомагають, підбурюють або якимось іншим чином сприяють його вчиненню чи замаху на нього, включаючи надання коштів на його вчинення.

Ще в 2020 році офіс прокурора МКС визнав, що Міжнародний кримінальний суд має юрисдикцію розглянути по суті справу про воєнні злочини в Україні.

Враховуючи заяву держав світу, Головний прокурор Міжнародного кримінального суду Карім Хан повідомив про початок розслідування можливих військових злочинів, скоєних Росією в Україні за останні роки: «Після первинного аналізу ситуації в Україні мій офіс побачив достатньо підстав вважати, що могли бути скоєні злочини, що підпадають під юрисдикцію нашого суду. Конкретні випадки, які потенційно можуть вважатися такими, вже виявлено та ляжуть в основу розслідування» [18, с. 161].

Висновки. З огляду на викладене можна зробити наступні висновки. По-перше, державам, як основним відповідальним суб'єктам за життя, безпеку їх населення, необхідно підвищувати рівень координації і взаємодії щодо потреб дітей і молоді під час збройних конфліктів і в постконфліктних ситуаціях; по-друге, сторони збройного конфлікту повинні чітко дотримуватися зобов'язань, щодо

захисту цивільних осіб загалом, дітей, зокрема, не тільки за міжнародним гуманітарним правом, а і за нормами загального міжнародного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ювенальні прокурори: 219 дітей загинули в Україні через збройну агресію РФ : *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-219-ditei-zaginuли-v-ukrayini-cerez-zbroynu-agresiyu-rf-2> (дата звернення: 01.05.2022).
2. Турченко О.Г. Право дитини на безпеку під час збройного конфлікту. *Політичне життя*. 2019. № 2. С. 6–14. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.2.1>.
3. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 22.05.2022).
4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення: 22.05.2022).
5. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 / Президент України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022> (дата звернення: 22.05.2022).
6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 22.05.2022).
7. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 22.05.2022).
8. Як допомогти дитині правильно – роз'яснення Мінсоцполітики: *Міністерство соціальної політики України*: вебсайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21549.html> (дата звернення: 22.05.2022).
9. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 р. № 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF> (дата звернення: 22.05.2022).
10. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 р. № 564. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF> (дата звернення: 22.05.2022).
11. Про затвердження Положення прийомну сім'ю типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 р. № 565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF> (дата звернення: 22.05.2022).
12. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2008 р. № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF> (дата звернення: 22.05.2022).
13. Поощрение и защита всех прав человека, гражданских, политических, экономических, социальных и культурных прав, включая право на развитие. Право на образование в чрезвычайных ситуациях : Доклад Специального докладчика по праву на образование Вернора Муньоса, A/HRC/8/10, 20 мая 2008 года. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G08/135/35/PDF/G0813535.pdf?OpenElement> (дата звернення: 22.05.2022).
14. МОН: Всім закладам освіти рекомендовано припинити освітній процес та оголосити канікули на два тижні : *Міністерство освіти і науки України* : вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mon-vsим-zakladam-osviti-rekomendovano-pripiniti-osvitnij-proces-ta-ogolositi-kanikuli-na-dva-tizhni> (дата звернення: 22.05.2022).
15. Про практику застосування трудового законодавства у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану : Лист Міністерства освіти і науки України від 07 березня 2022 р. № 1/3378-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-praktiku-zastosuvannya-trudovogo-zakonodavstva-u-galuzi-osviti-i-nauki-pid-chas-diyi-pravovogo-rezhimu-voennogo-stanu> (дата звернення: 22.05.2022).
16. Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 березня 2022 р. № 274. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-organizaciyi-zdobuttya-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ta-osvitnogo-procesu-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini> (дата звернення: 22.05.2022).
17. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану : Закон України від 15 березня 2022 р. № 2126-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20> (дата звернення: 22.05.2022).
18. Турченко О.Г. Україна проти росії: юридичний фронт. *Весняні юридичні читання – 2022. Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки*. Випуск XXXI: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Весняні юридичні читання – 2022». 28 квітня 2022 р., Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С. 158–161.